

ДВІ ПРЕМ'ЄРИ

(Лист з Харкова)

На сценах двох драматичних театрів Харкова — українського імені Шевченка та російського імені Пушкіна — йдуть дві нових вистави: «Гамлет» Шекспіра та «Перша симфонія» О. Гладкова. Кожна з вистав — яскравий прояв особливостей театального колективу і певної режисерської індивідуальності. Щодо шекспірівського твору, то слід відзначити, що його постановка є важливою культурною подією в житті нашої республіки, — славетний «Гамлет» вперше йде на українській сцені.

У постановці «Гамлета», здійсненій шевченківцями, є чимало акторських удач, цікава музика композитора К. Данькевича, оригінальне й виразне оформлення художника В. Греченка. Але, аналізуючи цю виставу, перш за все треба говорити про режисерський задум.

В тому й полягає, мабуть, геній драматурга, що він, вклавши у свій твір гранично чітку думку, в той же час дає можливість режисерові та актору щоразу по-своєму сприймати і втілювати драму на сцені.

Складне завдання стояло перед режисером Б. Нордом. Треба було, зберігши піднесеність, властиву українському національному театру, спрямувати виконавців на оволодіння багатством шекспірівського реалізму, на відтворення складної, багатогранної психології героїв.

Глядачі, які добре знають театр імені Шевченка, зацікавилися, побачивши на афіші імена деяких виконавців ролей. Гамлет — Гелас, Полоній — Антонович, перший могильник — Покотило. Нічого приховувати — дехто побоювався, думаючи про те, як будуть відтворені шекспірівські герої. Я. Гелас відомий глядачам своїм бурхливим, часом нестримним темпераментом, Д. Антонович — внутрішнім благородством і підкресленою глибиною характерів створюваних ним образів, М. Покотило — яскравим обдаруванням комедійного актора. Але такий розподіл ролей не був випадковим, це — початок здійснення режисерського задуму.

Трагедія Шекспіра — істинно народний твір, хоч драматург і не виводить на сцену численного натовпу. Гамлет втілює в собі протест того передового, гуманного, що під тиском «жирного віку» задихалося в стінах «Данії-тюрми».

Борючись проти конкретних носіїв конкретного зла, Гамлет у театрі імені Шевченка стає живою людиною, якій притаманні звичайні людські почуття смутку й горя, жалю й обурення, ненависті й кохання. Стикаючись з життям і замислюючись над ним, Гамлет Б. Норда й Я. Геласа зростає від закоханого у все прекрасне юнака, що розгубився й знітився під тягарем образи, сумнівів, підозр, до активно діючої людини.

Ось Гамлет — Гелас чує цинічну заяву короля Клавдія про те, що він взяв собі за дружину матір Гамлета. Він пригнічений цією першою зустріччю з віроломством, і це виразно відчувається в його монолозі «О ти, тятар важкий із м'яса і кісток...» (український переклад В. Вєра, відредагований режисурою театру).

Ось він, розпалений гнівом, обурений зрадою матері, кидає її під ноги ковдру й подушки з королівського ліжка з гіркими викривальними словами.

Гамлет — Гелас не лишається в рамках простої реакції на події. Він підіймається до філософських узагальнень. Тому у нього знамените «Бути чи не бути» — не роздум про те, покінчити з собою чи боротися далі. Всією поведінкою, енергією, що відчутна в кожному русі та інтонації, Гамлет — Гелас заперечує можливість смерті. Для нього тільки один шлях: бути, перемагати!

При всіх позитивних якостях акторської роботи Я. Геласа не можуть не викликати заперечення ті моменти, коли внутрішній темперамент виконавця проривається зовні неприродним криком (наприклад, в сцені біля могили Офелії). Це надає образу рис істеричності, що зовсім не відповідає загальній трактовці Гамлета.

Гамлет у спектаклі шевченківців оточений цілком земними людьми. Грубуватий, хитрий і недалекий Полоній (Д. Антонович), спокійна, чуйна, з добрими розуминням і сумними очима Офелія (Л. Попова), дотепний і розумний п'яниця-могильник (М. Покотило) — всі вони розвивають головну думку вистави про життєву відчуженість подій та образів трагедії.

Окремі ролі менше вдалися шевченківцям. Дещо сухий і невиразний Клавдій (О. Сердюк), вродливий, але внутрішньо порожній, без будь-яких ознак характеру Лаерт (С. Кошачевський), надто легковажні Розенкранц та Гільденстерн (В. Педченко і Р. Рубінчик). На ці недосконалості театр має звачити.

«Гамлет» почав своє життя на українській сцені. Почав пристрасно, емоційно, з переможним гаслом борця — «Бути!».

На білій завісі — лишня гілка квітучого бузку і силует піаніста за роялем. Ліне мелодія третього прелюда Рахманінова... Так починається вистава «Перша симфонія».

Колись двадцятирічний композитор Сергій Тугаринов спалив свою першу симфонію. В ній була його юність, перше кохання, світлі мрії про щастя людей. Аристократична аудиторія освістала новаторський твір талановитого музиканта. Минуло півсотні років, і всесвітньвідомий професор Тугаринов забув свою спалену молодість, принаймні він усіх запевняє в цьому. Та «минуле повертається». Улюблений учень професора, композитор Віктор Шорін пише свою першу симфонію. Тугаринов розкритикував її, і запальний учень свариться з учителем. Сірник, що його Шорін уже був підніс до рукопису свого першого творіння, погасила племінниця професора Галя, якій судилося покохати Віктора... Молодий музикознавець Марина Гончарова, вивчаючи творчість Тугаринова, знаходить оркестрові партії його першої симфонії і разом з Шоріном поновлює партитуру чудового твору компо-

зитор. І от на концерті дипломанта Віктора Шоріна старий композитор раптом чує симфонію своєї молодості.

Режисерові вистави В. Лизогубу довелося наполегливо попрацювати над текстом твору, перш ніж почати репетиції. Разом з автором колектив театру імені Пушкіна створив сценічний варіант п'єси. Комедія має не звичайну композицію. Дія її відбувається то в наші дні, то піввіку тому. Така побудова становить певні труднощі для театру (акторам доводиться, власне, виконувати по дві ролі — героя в молодості і на старості літ), але в той же час має свої принади. У виконавця є можливість наочно показати минуле свого героя — те, про що в інших п'єсах тільки розповідається. Такий прийом криє в собі заряд величезного емоційного впливу.

В центрі вистави — постать Сергія Михайловича Тугаринова. Важко сказати, що вдалося краще передати артистові П. Антонову — юність чи похилий вік героя. Молодий красень і мрійник, що заговляє собі перший фрак, тремтить, чекаючи побачення з коханою, впадає в розпач від провалу симфонії, і впертий, постаречому мудрий, трохи кумедний професор — одна людина в різні часи життя, людина з усіма найтоншими порухами душі. Саме таким мав стати в старості Сергій, саме таким був, професор Тугаринов в юності.

У виставі — міцний молодіжний акторський ансамбль. Яскравий образ вперше закоханої школярки Галі створила Л. Тарасова. Її Галя і вперта, — вся в дядька, — і ніжна, і кокетлива, і подитячому щира. Просто, відкидаючи штамп «високого натхнення», грає Віктора Шоріна Б. Табаровський. Колоритну постать кравця Гореліка — «автора» першого фракка Сергія Тугаринова, який потім дістається Віктору Шоріну, — створив М. Теплицький.

Чимало у спектаклі вдалих режисерських деталей. Щоб передати, як композитор читає партитуру, В. Лизогуб вдався до простого, але переконливого прийому: Тугаринов (або Шорін) схиляється над зошитом, і одразу ж в оркестрі виникає музика. Дотепно вирішений простір в останніх картинах спектаклю (художники Н. Соболь, Ю. Матвієв), коли Шорін диригує безпосередньо в театральному оркестрі, а лежачи з слухачами й професором Тугариновим винесено на сцену.

У «Першій симфонії» зображено дві епохи: наш час і початок ХХ сторіччя. В житті героя 1917 рік став вирішальною віхою. Минула молодість з її невдачами й повневір'ям, прийшла зрілість і широке визнання народу. Молодь, учні старого композитора, ніби повторює у п'єсі О. Гладкова шлях свого вчителя. Але вони живуть в інші часи, і доля їхня складається по-новому.

«Спасибі за повернену молодість!» — такими словами старого композитора, звернутими до учнів, друзів і народу, закінчується ця хвилююча вистава про юність, натхнення і любов.

С. ГЕЛЬКО.